

SYSTEM STOPNI

WSKAZÓWKI DLA DRUŻYNOWEGO

Wstęp

Druhu Drużynowy!

Cieszymy się, że zdecydowałeś się przetestować nasze pomysły na to jak usprawnić działanie systemu stopni w Organizacji Harcerzy. Zanim jednak przejdziesz do zapoznania się z treścią i zasadami prototypów, do testowania których się zgłosiłeś, zachęcamy Cię do przeczytania tego tekstu – zawierającego ogólne wskazówki jak pracować z systemem stopni, a także komentarz metodyczny do nowego, pilotażowego regulaminu.

Pierwszym z ważnych zagadnień dotyczących systemu stopni harcerskich jest zrozumienie różnicy w postrzeganiu systemu stopni pomiędzy harcerzami a wychowawcami, instruktorami harcerskimi.

Jedną ze zmian, które proponujemy, jest rozdzielenie tych światów – aby dla harcerzy zdobywanie stopni było grą, a zmiana tego postrzegania postępowała wraz z ze zdobywaniem kolejnych stopni. Od młodzika, który motywowany głównie przygodą i relacjami koleżeńskimi podejmuje się harcerskich wyzwań, po Harcerza Rzeczypospolitej, który świadomy, kierowany motywacją wewnętrzną, chętnie podejmuje działania w ramach własnego rozwoju we wszystkich obszarach życia.

Dlatego właśnie pilotażowy regulamin stopni jest możliwie krótki i skierowany bezpośrednio do harcerzy, prezentując im zasady

“gry w stopnie”. Stąd nie jest możliwe zawarcie w nim wskazówek do pracy ze stopniami dla instruktorów i dlatego powstał również ten tekst, kierowany do Ciebie.

Pamiętaj więc, by odkrywać przed harcerzami kolejne informacje i celowość zdobywania stopni krok po kroku, wraz z ich rozwojem. Chcemy bowiem mądrze zarządzać ich motywacją i z każdym kolejnym stopniem odpowiednio podnosić im poprzeczkę.

Stopnie to gra

Jeśli zdobywanie stopni ma być dla harcerzy grą warto zwrócić uwagę na kilka aspektów, które mogą ją uatrakcyjnić:

- 1 Jasne i jednakowe zasady dla wszystkich uczestników gry** – nic tak nie demotywuje do udziału w grze jak nierówne traktowanie. Dlatego kluczowym jest, aby wszyscy harcerze w drużynie realizowali stopnie w tym samym trybie, znając wszystkie elementy tego procesu i mogąc się do nich aktywnie przygotowywać. Kluczowy jest tu regulamin stopni harcerskich, będący swoistym spisem zasad gry. Jeżeli będziesz więc wprowadzał do gry w stopnie w swojej jednostce dodatkowe zasady (ponad to co wynika z regulaminu) powinienes to zrobić w taki sposób, aby dotyczyły one całej drużyny a wszyscy harcerze byli ich świadomi!
- 2 Dostosowanie poziomu trudności** – wraz ze zmianą wieku i dojrzałości chłopców, zmienia się też charakter “mini gier” – poziomów jakimi są poszczególne stopnie. Związane jest to ze zdobywaniem przez harcerzy nowych umiejętności, a także zmienianiem się ich potrzeb i głównych źródeł motywacji. O ile w przypadku pierwszych stopni istotną rolę odgrywa motywacja oparta na współzawodnictwie, a kluczowe znaczenie ma wspomniane wcześniej poczucie sprawiedliwych i jednakowych dla wszystkich zasad, to przy zdobywaniu ostatnich stopni motywacja oparta ma być

„przekraczaniu siebie”, a najważniejsza staje się atmosfera w drużynie, w której właśnie taka postawa jest promowana. Dla zachowania dynamiki i atrakcyjności gry, rozgrywka nie powinna być schematyczna - warto więc zadbać o to, by poszczególne poziomy (etapy) wyraźnie różniły się od siebie. Nawet najlepsza gra stanie się po prostu nudna jeżeli przestanie być wyzwaniem.

3 Celebracja osiągnięć – do stymulacji rozwoju harcerzy nie wystarczy nam świetny zestaw zasad do gry, niezbędna będzie też atmosfera w której wszyscy chcą w tę grę grać, a nawet ją wygrać! Dlatego bardzo ważnym jest, aby wytworzyć w drużynie ducha zdobywania kolejnych stopni harcerskich. Jak to zrobić? Zdobywanie stopni powinno być główną osią życia drużyny, wszelkie aktywności harcerzy powinny przybliżać ich do spełnienia wymagań (także na karcie stopnia), zaś sam moment zdobycia stopnia powinien być odnotowany i uczczony przez całą drużynę, na przykład przez odczytanie w rozkazie, wyróżnienie zdobywcy stopnia poprzez wyznaczenie go do podniesienia flagi państwowej, uwzględnienie w punktacji bądź w inny obrzędowy sposób (w moim środowisku świeżo upieczonego ćwika podrzucamy wspólnie szesnaście razy do góry). Ważnym jest również, aby harcerze nosili widoczne oznaczenie stopni na mundurze, a drużynowy korzystał z ich stopni przy wyznaczaniu zadań.

4 Mistrz gry – z naszej strony – Organizacji Harcerzy – chcemy dostarczyć Ci jak najlepszą planszę i zasady gry. Ale to Ty, Druhu Drużynowy, jesteś odpowiedzialny za jej organizację i pilnowanie zasad. To Ty musisz obserwować grających w nią harcerzy i w razie potrzeby uatrakcyjnić im rozgrywkę lub dostosować do nich poziom trudności. To od Ciebie zależy, czy harcerze z uśmiechem i wypiekami na twarzy ruszą przed siebie i będą chcieli zdobywać kolejny ze stopni. W zgodzie

ze swoim wyczuciem posiłkuj się elementami wspierającymi – kartami stopni, opiekunami, kręgami stopni czy kapitułami. Dbaj również o synergię z systemem sprawności (włączając ich zdobywanie w proces realizacji stopni) i zastępowymi (np. angażując zastępowych w przygotowywanie swoich harcerzy do próby końcowej). Ten proces to ogromna odpowiedzialność i najważniejsze zadanie drużynowego. A w naszej ocenie jest to również najatrakcyjniejsza część służby instruktorskiej!

Mając w głowie te kilka myśli przejdźmy do regulaminu uzupełnionego komentarzem, który da Ci kilka nieco bardziej specyficznych wskazówek.

Słowniczek

Zacznijmy od uściślenia języka jakim się posługujemy:

SYSTEM STOPNI HARCERSKICH

system metodyczny, w ramach którego organizacja harcerska daje drużynowym narzędzie do pracy nad rozwojem osobistym harcerzy, prowadząc ich ku ideałom określonym w Prawie Harcerskim. System tworzy dla harcerzy grę, w której mogą się ze sobą porównywać i dzięki tej “grywalizacji” przechodzą drogę od bycia wychowywanym do świadomego samorozwoju.

STOPIEŃ HARCERSKI

stopień harcerski jest potwierdzeniem osiągnięcia poziomu wyrobienia harcerskiego i dojrzałości, określonych w sylwetce stopnia.

SYLWETKA STOPNIA

skrótowy, adresowany do chłopca, opis tego, jaką osobą się na danym poziomie.

ZDOBYWANIE STOPNIA

cały proces zdobywania stopnia harcerskiego, od jego rozpoczęcia do przyznania stopnia. Zdobywanie stopnia składa się z:

- zaliczania **wymagań ogólnych** – zbioru jednolitych wymagań zdefiniowanych w organizacji dla każdego ze stopni harcerskich. Wymagania te zawierają przede wszystkim wiedzę

i umiejętności harcerskie, które są potrzebne harcerzom do “gry” w harcerstwo.

- realizowania **zadań indywidualnych** – zadań mających na celu kształtowanie charakteru, postaw i pożytecznych nawyków u harcerzy oraz wyposażenie ich w umiejętności potrzebnych do samorozwoju. Mogą one przybrać formę **próby indywidualnej**, w której harcerz umawia się z drużynowym na realizację współtworzonych przez siebie zadań w zadanym terminie, po którym jest z nich rozliczany.
- **próby końcowej** – końcowego zadania, mającego na celu sprawdzenie czy harcerz osiągnął poziom wymagany na dany stopień harcerski. Może to być zarówno **bieg harcerski** jak i **wyczyn**.

bieg harcerski – terenowy sprawdzian wyrobienia harcerskiego w formie zawodów dla wszystkich harcerzy dopuszczonych do biegu, polegający np. na przebyciu wyznaczonej trasy, wzdłuż której rozstawione są przeszkody, na których harcerz wykonuje zadania wymagające posłużenia się wymaganymi na stopień umiejętnościami i wykazania się odpowiednią postawą.

Wyczyn – harc, zazwyczaj odbywany indywidualnie, którego wykonanie wymaga wykazania się wyrobieniem harcerskim na poziomie zdobywanego stopnia.

STOPNIE WĘDROWNICZE

stopnie: harcerza orlego (HO) i harcerza Rzeczypospolitej (HR), przeznaczone dla chłopców w wieku wędrowniczym (15-18 lat).

TRYB ZDOBYWANIA STOPNIA

szczegółowe zasady opisujące jak przebiega cały proces zdobycia stopnia w danej drużynie albo kapitule, które uwzględniają zarówno warunki określone w regulaminie jak

i dodatkowe ustalone przez drużynowego albo kapitułę. Zasady te są jednolite dla wszystkich harcerzy zdobywających dany stopień.

KARTA STOPNIA

karta, która prowadzi harcerza przez zdobywanie danego stopnia. Zawiera wszystkie wymagające zaliczenia elementy tego procesu; poszczególne wymagania, wyznaczone zadania indywidualne, zdobyte sprawności, itp. Jej zadaniem jest wizualizować postęp w zdobywaniu stopnia, uwidocznić harcerzowi co już osiągnął i co jeszcze powinien wykonać, co ma z kolei mobilizować go do dalszego wysiłku.

PILOTAŻ

proces, w którym testujemy prototypy zmian w systemie stopni w pracy drużyn, które się zgłosiły do tego projektu.

PROTOTYPY

pomysły na to jak w przyszłości moglibyśmy zmienić system stopni harcerskich.

Proponowany przez nas regulamin stopni składa się z:

- głównej treści regulaminu
- załącznika nr 1. zawierającego opis sylwetek stopni
- załącznika nr 2 (w wersjach a/b/c) zawierającego wypis wymagań ogólnych - w zależności od testowanych przez Was prototypów otrzymacie odpowiednią wersję tego załącznika.

Wręczając regulamin swoim harcerzom pamiętaj, aby otrzymali go wraz z załącznikami, które opisują wymagania i podpowiadają jak zdobyć wyższy stopień.

Komentarz do pilotażowego regulaminu stopni

1 Stopień harcerski jest potwierdzeniem osiągnięcia poziomu wyrobienia harcerskiego i dojrzałości, określonych w sylwetce stopnia.

Definicja stopnia wskazuje, że punktem odniesienia jest zarówno określony poziom kompetencji harcerskich (umiejętności i wiedza), jak i postawa ogólnie opisana w sylwetce stopnia. Trzeba mieć jednak na uwadze, że w przeciwieństwie do kompetencji harcerskich, które opisujemy szczegółowo w ramach wymagań na stopnie (załącznik 2a/2b/2c do regulaminu), sam opis postawy jest celowo dość ogólny, ponieważ z punktu widzenia rozwoju chłopca kluczowe znaczenie ma postęp a nie osiągnięcie określonego poziomu.

2 Zdobywanie pierwszego stopnia rozpoczyna się z chwilą wstąpienia do drużyny, a każdego kolejnego z chwilą zdobycia poprzedniego.

W zdobywaniu stopni nie powinno być “martwych przebiegów”. Stopnie harcerskie to gra, która jest bardziej atrakcyjna jeśli trwa cały czas. Jej atrakcyjność, dynamizm, grywalność, wpływają oczywiście na siłę oddziaływania na chłopca. Jeśli “gra w stopnie” będzie dla chłopców ważnym elementem harcerskiego życia przez cały rok - to i efektywność oddziaływania nimi na postawy będzie duża. W związku z tym tryb zdobywania powinien uwzględniać fakt, że stopień nie składa się wyłącznie z zadań indywidualnych

i próby końcowej, ale obejmuje też np. spełnienie ustalonych wymagań, które powinny być uświadomionym elementem tej gry.

3 Harcerz może rozpocząć zdobywanie tylko tych stopni, które są przewidziane dla jego wieku.

Poziom wymagań i opisy sylwetek dopasowane są do określonego poziomu dojrzałości chłopców. Dlatego zdobywanie stopni powinno się odbywać adekwatnie do określonego wieku. Stopnie zdobywane zbyt późno prowadzą albo do infantyilizacji chłopców, albo do sztucznego zwiększenia wymagań w drużynie (a przez to opóźnień w zdobywaniu kolejnych stopni). Obie rzeczy wpływają niekorzystnie na działanie systemu w drużynie i tym samym na rozwój chłopców.

4 Zdobywanie stopnia z pominięciem jednego lub kilku poprzednich odbywa się w sposób przewidziany dla danego stopnia z tym, że zdobywający musi wykazać się wiedzą i wszystkimi umiejętnościami harcerskimi określonymi w wymaganiach na dany stopień oraz na wszystkie poprzednie.

Jeśli zachodzi potrzeba, aby ominąć jakiś stopień, to w ramach aktualnie zdobywanego stopnia powinno uwzględnić się poziom wiedzy i umiejętności harcerskich wymagany na niższe stopnie. Wymagania dotyczące wyrobienia harcerskiego nie służą bowiem tylko rozwojowi chłopców, ich zaradności, samodyscyplinie lub zwiększeniu umiejętności manualnych. Są potrzebne do bezpiecznej realizacji atrakcyjnego programu harcerskiego - uwzględniającego biwakowanie i obozownictwo, złożone gry terenowe, wędrowniki lub zwiady. Dochodzi do tego aspekt metodyczny: przeskakiwanie stopni bez zaliczania wymagań na te stopnie byłoby w oczach chłopców niesprawiedliwe i zmniejszało atrakcyjność gry.

5 Harcerz może zdobyć następujące stopnie:

- młodzik, oznaczony Krzyżem Harcerskim – w wieku 11–13 lat,
- wywiadowca, oznaczony srebrną lilijką na Krzyżu – w wieku 12–14 lat,
- ćwik, oznaczony złotą lilijką na Krzyżu – w wieku 13–16 lat,
- harcerz orli, oznaczony złotą lilijką i kręgiem na Krzyżu – w wieku 15–18 lat,
- harcerz Rzeczypospolitej, oznaczony złotą lilijką, kręgiem i wieńcem na Krzyżu – w wieku powyżej 17 roku życia.

Przestrzeganie zasad oznaczeń stopni zwiększa atrakcyjność gry i daje namacalną gratyfikację chłopcom za podjęty wysiłek. Widełki zamiast konkretnego wieku wynikają z tego, że chłopcy rozwijają się w różnym tempie. Pozostawia to drużynowemu swobodę dopasowaniu systemu do indywidualnych potrzeb i możliwości chłopców.

6 Zdobycie pierwszego stopnia jest równoznaczne z dopuszczeniem do złożenia Przyrzeczenia Harcerskiego.

Przyrzeczenie Harcerskie to deklaracja woli przestrzegania zasad wynikających z Prawa Harcerskiego. Krzyż Harcerski jest oznaczeniem pierwszego stopnia, bo wysiłek włożony w zdobycie tego stopnia jest równoznaczny z chęcią pełnoprawnego dołączenia do harcerskiej braci. W czasie przyrzeczenia zawsze powinno zadać się pytanie chłopcu o gotowość (chęć) złożenia go. Ta osobista deklaracja jest konieczna dla oddziaływania “od wewnątrz” i nie wolno z tego rezygnować.

Niedopuszczenie do złożenia przyrzeczenia bezpośrednio po spełnieniu wszystkich warunków zdobycia młodzika jest błędem metodycznym i osłabia działanie systemu stopni.

7 Stopień może być przyznany harcerzowi, który:

- **uzyskał pozytywną ocenę aktywności w zastępie i drużynie za cały okres zdobywania stopnia,**

Ten punkt wskazuje, że zaangażowanie chłopca jest równie istotne co faktyczne kompetencje. W systemie stopni, którego celem jako ciągłe oddziaływanie na postawę, włożony wysiłek i próby są nie mniej ważne od ostatecznych efektów. Ocena może odbywać się przy udziale całej Rady Drużyny, a w przypadkach kiedy nie da się jednoznacznie pozytywnie ocenić zaangażowania danego chłopca, powinno to nastąpić w momencie kiedy możliwe jest jeszcze poprawienie tej aktywności. W takiej sytuacji chłopiec powinien być poinformowany (najlepiej w momencie wyznaczania zadań indywidualnych), że ten aspekt wymaga poprawy. Jednoznacznie należy określić warunki pozytywnej oceny. W takich sytuacjach ocena powinna być powtórzona po ustalonym czasie. Trzeba jednak pamiętać, że zastępowi i przybocznicy nie zawsze są w stanie obiektywnie ocenić jak duży wpływ na aktywność chłopca mogą mieć okoliczności zewnętrzne, dlatego ostateczna ocena zawsze należy do drużynowego.

- **wykazał się wymaganą wiedzą i umiejętnościami harcerskimi zawartymi w wymaganiach ogólnych na dany stopień (załącznik 2a/2b/2c) – dotyczy stopni młodzik, wywiadowca i ćwik,**

Ten punkt odnosi się do spełnienia wymagań obowiązkowych dla wszystkich harcerzy w drużynie. Ich spełnianie jest sercem harcerskiej gry w stopnie – to właśnie tu harcerze zdobywają atrakcyjne umiejętności i wiedzę (np. rozpalania ognia, biwakowania, znajomość oznaczeń stopni i funkcji itd.), które pozwalają drużynowemu organizować program pracy drużyny. Co bardzo ważne – te wymagania są takie same dla wszystkich harcerzy w drużynie! Dzięki nim harcerze są w stanie się

porównywać i wzajemnie motywować do rozwoju. To widoczna warstwa gry, która z wiekiem stawać się będzie dla harcerzy coraz mniej ważna, ale traktujemy ją jako paliwo, które pozwala im podejmować trud pracy nad sobą.

- **wykazał się efektywną pracą nad sobą, realizując zadania indywidualne zaakceptowane przez drużynowego,**

Ten punkt odnosi się do wykonania zadań indywidualnych ustalonych z drużynowym lub kapitułą (w przypadku stopni HO/HR). I to właśnie tutaj drużynowy ma szansę na najgłębszą pracę wychowawczą - dobierając wraz z harcerzem zadania indywidualne, które jak najlepiej rozwiną go jako człowieka. Jest to najtrudniejszy element pracy z systemem stopni – **dlatego na końcu tego poradnika poświęciliśmy temu zagadnieniu oddzielny rozdział - koniecznie go przeczytaj!**

W przypadku niepowodzenia w wykonaniu któregoś z zadań, drużynowy ma prawo zaproponować zadanie dodatkowe. Pamiętaj, że celem systemu stopni jest oddziaływanie na postawę chłopców – więc zawsze trzeba zastanowić się dlaczego dane zadanie nie zostało wykonane – czy było zbyt trudne, czy może miały na to wpływ zewnętrzne okoliczności, czy nie było warunków (np. za krótki czas) na jego realizację? A może chłopiec nie miał motywacji (chęci) do jego realizacji i dlaczego tak się stało? Bez świadomości z jakiego powodu coś się nie powiodło, trudno będzie uniknąć podobnego potknięcia w przyszłości. Szczególnie jeśli chłopiec podjął wysiłek lub był zdeterminowany aby zadanie wykonać, to ponowienie sytuacji, w której nie poradzi sobie z zadaniem może mieć niekorzystny wpływ na jego motywację. Warto zatem doceniać nie tylko rezultaty, ale również i drogę jaką harcerz przebył dążąc do celu.

- po spełnieniu powyższych warunków zaliczył próbę końcową (np. terenowy bieg harcerski bądź wyczyn) wyznaczoną przez drużynowego – dotyczy stopni młodzik, wywiadowca i ćwik,

Próba końcowa ma wielkie znaczenie w stopniach harcerskich. Jest zarówno praktycznym sprawdzeniem wymaganych umiejętności (czyli ich zdobywanie okazuje się faktycznie niezbędne - gra ma realny sens), jak i mocnym akcentem kończącym dany etap. W przypadku ćwika ma dodatkowo wartość symbolicznego obrzędu przejścia z wieku chłopięcego w wiek młodzieńczy.

W przypadku stopni młodzik i wywiadowca zaleca się organizowanie biegów harcerskich – które są formą zawodów – chłopców silnie motywuje bowiem współzawodnictwo, a zasady tej gry są przejrzyste i sprawiedliwe dla wszystkich. W przypadku ćwików proponuje się próbę końcową w formie wyczynu, gdzie silnym czynnikiem motywującym jest udowodnienie innym chłopcom umiejętności poradzenia sobie w trudnych sytuacjach, czynnik porównywalności (obiektywnej sprawiedliwości) tej próby nie odgrywa już tak wielkiego znaczenia jak wcześniej.

- w ocenie drużynowego osiągnął poziom dojrzałości określony w sylwetce stopnia.

Ten zapis jest skierowany przede wszystkim do chłopca. Stopień jest však potwierdzeniem pewnego poziomu dojrzałości. Chłopiec powinien wiedzieć, że punktem odniesienia dla tego kim jest młodzik lub ćwik, jest opis zawarty w sylwetce. Praktycznie rzecz ujmując, w działającej prawidłowo drużynie nie powinny się zdarzać sytuacje, kiedy ta ocena będzie negatywna. Dlatego też ewentualna ocena zarezerwowana jest tylko dla instruktora - wyłącznie drużynowy może podjąć decyzję o tym, że ktoś nie osiągnął właściwego poziomu. Przy czym trzeba

mieć na uwadze, że głównym zadaniem drużynowego jest taka właśnie indywidualizacja oddziaływania przez system stopni, w szczególności za pomocą zadań indywidualnych, aby chłopiec faktycznie osiągnął pożądany poziom dojrzałości. Najważniejsza jest zawsze zmiana w postawie w kierunku wyznaczonym przez Prawo Harcerskie (a ogólnie opisanym w sylwetce stopnia) i to właśnie, obok starań chłopca, powinno być ewentualnym kryterium (okularem) oceny tego poziomu przez drużynowego.

- 8** Harcerz, który uznał, że opanował wiedzę i umiejętności, stanowiące konkretne wymogi lub zrealizował zadanie indywidualne zgłasza to drużynowemu (bądź wyznaczonej przez niego osobie) w celu potwierdzenia zaliczenia.

Ten punkt wskazuje, że chłopiec “gra w stopnie” a nie tylko “uczestniczy w ich zdobywaniu”. To znowu ważny element oddziaływania “od wewnątrz” i wskazuje, że odpowiedzialność za postępy w tej grze spoczywa na chłopcu.

- 9** Tryb zdobywania stopni harcerza orlego i harcerza Rzeczypospolitej w danej drużynie określa odpowiednio:

- kapituła stopni harcerza orlego i harcerza Rzeczypospolitej działająca przy jednostkach terenowych (np. drużynach, szczepach, hufcach, chorągwiach) powołanych odpowiednio przez właściwego hufcowego lub komendanta chorągwi,
- uprawniony w ramach pilotażu drużynowy, instruktor i harcerz Rzeczypospolitej, z tym że zdobywanie stopnia harcerza Rzeczypospolitej może prowadzić tylko drużynowy w stopniu co najmniej podharcmistra.

Ten punkt odnosi się do dopuszczalnych w trybie pilotażu opcji zdobywania stopni HO i HR: w drużynie lub w ramach pracy kapituły. Uwzględnia też wariant mieszany, kiedy HO

jest zdobywany w drużynie, a HR w ramach kapituły przy innej (wyższej) jednostce. Szczegółowy tryb zdobywania tych stopni określony jest w zależności od tego gdzie są zdobywane. Jeśli stopnie wędrownicze są zdobywane w drużynie, tryb ich zdobywania określa drużynowy i ogłasza to rozkazem.

- 10** Stopnie przyznaje rozkazem drużynowy będący instruktorem harcerskim, po stwierdzeniu spełnienia przez harcerza wszystkich wymagań lub na wniosek odpowiedniej kapituły. Jeśli drużynowy nie posiada stopnia co najmniej podharcemistrza, stopień harcerza Rzeczypospolitej przyznaje hufcowy, bądź komendant chorągwi.

Jeśli drużynowy (instruktor) posiada stopień HRa, może przyznawać wszystkie stopnie harcerskie niezależnie od miejsca, w którym są zdobywane. W przypadku zdobywania w ramach pracy kapituły poza drużyną – trzeba zwrócić się do niej aby swoje wnioski kierowała (w sprawie otwarć lub zamknięć i przyznań) do drużynowego, załączając komendanta jednostki (hufcowego, komendanta chorągwi) przy której działa ta kapituła, do wiadomości.

- 11** Sylwetki oraz wymagania na poszczególne stopnie określone są w załącznikach do niniejszego regulaminu.

Sylwetki opisane są w załączniku nr 1. Wymagania są opisane w załączniku 2a/2b/2c – w zależności od prototypu jaki testuje drużyna w ramach pilotażu.

- 12** Drużynowy może uzupełnić obowiązujący zestaw wymagań o dodatkowe wymagania obowiązujące wszystkich harcerzy w drużynie. Dodatkowe wymagania wprowadzane są w życie i anulowane rozkazem drużynowego.

Drużynowy ma prawo uzupełnić wymagania opisane w regulaminie (załącznikach) o dodatkowe, które uznaje za istotne lub które są związane ze specyfiką drużyny albo środowiska działania. Zalecamy tu jednak rozagę – aby dodatkowe wymagania nie przeciążyły zbytnio gry i nie zablokowały harcerzy w ich drodze do HRa.

- 13** Za organizację procesu zdobywania stopni odpowiada drużynowy, który rozstrzyga także sytuacje sporne oraz decyduje w sprawach wszelkich wyjątków.

To drużynowy jest odpowiedzialny za działanie systemu stopni i jego oddziaływanie na chłopców. Nie da się wszystkiego opisać w kilku punktach regulaminu, nie da się przewidzieć wszystkich szczególnych sytuacji, tak jak nie sposób “uśrednić” potrzeb i możliwości poszczególnych chłopców. Wychowanie to nie matematyka i nic nie zastąpi doświadczenia i intuicji instruktora.

Załącznik 1.

Sylwetki stopni

MŁODZIK

Młodzik wie, co to znaczy być harcerzem i chce nim zostać. Potrafi zadbać o siebie. Jest dzielny. Pomaga innym, szczególnie słabszym. Jest dobrym kolegą, synem i uczniem. Stara się być lepszy, niż jest.

WYWIADOWCA

Wywiadowca zasługuje na miano harcerskiego wygi. Potrafi zadbać o siebie, a także pomaga młodszemu w przeżywaniu harcerskiej przygody, nawet podczas złej pogody. Doskonali się w technikach harcerskich. Da sobie radę w trudnych warunkach polowych i potrafi nauczyć tego młodszych druhów. Można mu powierzyć samodzielne obowiązki w drużynie. Zna swoje wady i zalety, próbuje pracować nad sobą. Harcerzem jest nie tylko wtedy, kiedy ma na sobie mundur.

ĆWIK

Ćwik daje dobry przykład młodszemu. To mistrz w technikach harcerskich. Jest pogodny i zaradny, nie załamują go trudności i daje sobie radę w każdej sytuacji. Odpowiedzialnie wywiązuje się z przyjętych na siebie obowiązków. Jest godny zaufania. Potrafi kierować i zgodnie współpracować w zespole. Osiąga widoczne efekty w pracy nad sobą. Jest gotów na każde wezwanie do służby.

HARCERZ ORLI

Harcerz orli mierzy wysoko i wyrasta ponad przeciętność – orla jest jego lotów potęgą! Poszukuje i sprawdza, odważnie próbuje nowych rzeczy. Rozwija kompetencje przydatne w aktywnym życiu społecznym i buduje własne opinie o otaczającym go świecie. Wprawia się w planowaniu swojego rozwoju i konsekwentnie zmierza do postawionych sobie celów. Jest wrażliwy, potrafi stanąć po stronie słabszego i pokrzywdzonego. Ma własne pole służby, którą pełni z oddaniem, systematycznie i rzetelnie. Próbuje na nowo, w dojrzały sposób, zrozumieć swoje powinności wynikające z Prawa Harcerskiego. Stara się swoim przykładem oddziaływać na otoczenie.

HARCERZ RZECZYPOSPOLITEJ

Harcerski Związek Rzeczypospolitej wstępuje w dorosłe życie jako świadomy i aktywny obywatel. Ma marzenia i je realizuje. Wyróżniającą się postawą i działaniem krzewi harcerskie ideały. Jego życie przepełnione jest pożyteczną służbą dla innych i harmonijnym, wszechstronnym rozwojem własnej osoby. Wymaga od siebie nawet wtedy, gdy inni od niego nie wymagają. Samodzielnie planuje własny rozwój i wytrwale podąża obraną ścieżką.

Jak widzisz sylwetki zostały opisane krótko, językiem kierowanym do harcerzy. Mają one na celu wskazać harcerzom poziom do jakiego dążą, a także zainteresować ich i zmotywować do podjęcia pracy nad sobą. Naturalnym jest zatem, że każda kolejna sylwetka opisana jest coraz to poważniejszym językiem, odstawiając coraz większą głębię płynącą ze zdobywania stopni – tak, aby harcerz wraz z wiekiem stopniowo zmierzał do pełnego zrozumienia sensu pracy nad sobą.

Wskazówki do formułowania zadań indywidualnych

Celem zadań indywidualnych w kolejnych stopniach harcerskich jest nabycie coraz większego doświadczenia w pracy nad sobą, wypróbowanie różnych technik tej pracy, odczucie satysfakcji z osiągniętych efektów i zbudowanie wiary w siebie. Ostatecznym efektem powinno być rozbudzenie aspiracji i zdolności samorozwoju kontynuowanego przez dalsze, dorosłe życie. Harcerski Związek Rzeczypospolitej to człowiek, który sam od siebie wymaga, nawet wtedy, gdy nikt nie stawia mu żadnych wymagań. Zatem co nie zostanie osiągnięte do chwili zdobycia najwyższego stopnia harcerskiego, ma szansę być osiągnięte później, już poza harcerstwem.

Byłoby najlepiej, gdyby każdy harcerski, przechodząc przez kolejne stopnie wtajemniczenia, miał możliwość spróbować swoich sił w różnych obszarach samodoskonalenia się wskazanych w Prawie Harcerskim. Jak wybrać obszary, w których zostaną wyznaczone zadania indywidualne w danym stopniu? Należy się kierować tym, co w danej chwili jest dla niego najbardziej priorytetowe i jednocześnie możliwe do osiągnięcia, ze świadomością że nie możemy zająć się wszystkim. Na to będzie czas w dalszym życiu, o ile oczywiście będziemy w stanie wykształcić w nim postawę, jaka powinna charakteryzować harcerza Rzeczypospolitej.

W ramach rozwoju indywidualnego w każdym z pięciu stopni harcerskich, od młodzika do HR-a, powinno się stopniowo zwiększać samodzielność harcerza w pracy nad sobą (od

zadań na młodzika wyznaczanych i silnie wspomaganych przez drużynowego, po próbę na HR-a, projektowaną i realizowaną całkowicie samodzielnie). W poniższej tabeli przedstawiono najbardziej ogólne wytyczne dotyczące sposobu projektowania i prowadzenia rozwoju indywidualnego tak, aby motywował i uczył coraz większej samodzielności w tej dziedzinie.

MŁODZIK

11–13 lat

Czas na wykonanie: 0,5–2 m-ce
Liczba zadań indywidualnych: 1–2

Sposób formułowania zadań (wyznaczanie celów i dobieranie adekwatnych technik pracy nad sobą):
Drużynowy wyznacza cele i dobiera zadania na podstawie własnego rozeznania potrzeb wychowawczych i możliwości harcerza. Dobrze jest skonsultować się z rodzicami. Jeśli harcerz ma jakieś sugestie, warto je uwzględnić. Harcerzowi trzeba jasno wyjaśnić praktyczny (nie wychowawczy) sens zadań.

WYWIADOWCA

12–14 lat

Czas na wykonanie: 3–4 m-ce
Liczba zadań indywidualnych: 2–4

Sposób formułowania zadań (wyznaczanie celów i dobieranie adekwatnych technik pracy nad sobą):
W rozmowie z drużynowym nt. własnej próby harcerz powinien dokonać pierwszej, prostej samooceny, wskazując na kilka zalet i wad swojego charakteru. Przynajmniej jeden cel (zamierzenie) w pracy nad sobą powinien być zaproponowany przez harcerza i wynikać z dokonanej przez niego samooceny. Drużynowy

proponuje zadanie, którego wykonanie może przybliżyć chłopca do wskazanego przez niego celu (dobór techniki pracy nad sobą). Pozostałe cele i zadania może proponować drużynowy, z tym że harcerz powinien je zaakceptować jako odpowiednie dla siebie. Owa świadoma akceptacja ma kluczowe znaczenie dla przejścia na kolejny poziom samodzielności w tym względzie.

ĆWIK

14–16 lat

Czas na wykonanie: 4–6 m-ce
Liczba zadań indywidualnych: 3–5

Sposób formułowania zadań (wyznaczanie celów i dobieranie adekwatnych technik pracy nad sobą):
Harcerz powinien przygotować się do rozmowy z drużynowym w ten sposób, żeby mieć kilka (3–4) propozycji, co chciałby osiągnąć w perspektywie półrocznej pracy nad sobą. Wraz z drużynowym (drużynowy podpowiada), wspólnie dobierają zadania przybliżające go do tego celu.

HO

15–18 lat

Czas na wykonanie: 4–10 m-ce
Liczba zadań indywidualnych: 4–6

Sposób formułowania zadań (wyznaczanie celów i dobieranie adekwatnych technik pracy nad sobą):
Wędrownik sam określa cele pracy nad sobą i korzystając z wcześniejszych doświadczeń oraz z pomocy opiekuna, który już ten stopień posiada, dobiera adekwatne do tego zadania. Drużynowy lub kapituła stopnia weryfikują sensowność zaproponowanych zadań oraz poziom ich trudności, tzn. czy nie są za bardzo albo za mało ambitne, jak na możliwości harcerza, i zatwierdzają je do wykonania.

Czas na wykonanie: 6–12 m-ce
Liczba zadań indywidualnych: 5–8

Sposób formułowania zadań (wyznaczanie celów i dobieranie adekwatnych technik pracy nad sobą):
Podobnie jak w zadaniach w ramach próby HO wędrownik sam, z ewentualną pomocą opiekuna, układa własną próbę złożoną z kilku zadań. Drużynowy lub kapituła stopnia weryfikują projekt próby pod kątem tych samych kryteriów i dodatkowo pod kątem wszechstronności planowanej pracy nad sobą, tzn. czy obejmuje ona wszystkie istotne z jego punktu widzenia obszary rozwoju i czy zaproponowane zadania dają szansę osiągnięcia zamierzonych celów.

Na podstawie:: Marek Gajdziński, *Narzędziownik drużynowego*, Warszawa 2023

Każde z zadań realizowane jest samodzielnie przez harcerza, ale może on korzystać z opieki kogoś bardziej doświadczonego, kto będzie go motywował i pomagał przezwyciężyć kryzysy i trudności. W pierwszych stopniach (harcerskich) opiekunem zadań indywidualnych na stopień jest drużynowy lub przyboczny, a przy stopniach wyższych (wędrowniczych) opiekunem może być przyjaciel, niekoniecznie instruktor, także wędrownik, który posiada dany stopień - czyli przeszedł już tego typu próbę i może dzielić się swoim doświadczeniem.

Jak identyfikować obszary możliwej pracy nad sobą w zadaniach indywidualnych w odniesieniu do wskazań do Prawa Harcerskiego?

Na podstawie: Marek Gajdziński „*Harcerski model pracy nad sobą*”, (książka w trakcie przygotowania).

Prawo Harcerskie jest dla harcerzy kompasem wskazującym ideały, a przez to również obszary pracy nad sobą, które twórcy i kontynuatorzy skautingu uznają zgodnie za najbardziej istotne, zwłaszcza dla młodzieży w wieku harcerskim. Poniżej opisaliśmy większość tych obszarów, wybranych wg dwóch kryteriów istotnych dla pracy ze stopniami.

Przed wszystkim zależało nam na łatwości zidentyfikowania i określenia postaw, cech osobowości i nawyków wartych doskonalenia, na podstawie obserwowanych zachowań – by uniknąć nużących dla chętnego do czynów chłopca rozważań ideowych. Po drugie, istotna była dla nas możliwość zastosowania skutecznych technik pracy nad sobą, a więc przełożenia konkretnych obszarów na zadania - konkretne czyny!

Prawo Harcerskie skrywa przed czytającymi z pewnością jeszcze wiele obszarów doskonalenia się, które choć nieuwzględnione poniżej, są także niezmiernie ważne.

W ramach poszczególnych obszarów pracy nad sobą, w podpunktach opisaliśmy zachowania, które przejawiają chłopcy i które jednocześnie powinny być dla instruktora wskazówką co do kierunków dalszego samodoskonalenia się.

Pamiętając o naturalności metody harcerskiej, wyodrębniliśmy konkretne kierunki pracy ze względu na wiek, a zatem dojrzałość chłopca. Określone potrzeby i możliwości, a także powinności jakie przyjmujemy na siebie, pojawiają się wraz z wiekiem. Niektóre techniki pracy nad sobą możliwe są do zastosowania dopiero po osiągnięciu pewnego etapu rozwoju. Stąd podaliśmy orientacyjny wiek, od którego można i powinno się brać pod uwagę poszczególne zachowania przy wyznaczaniu zadań indywidualnych. Koniecznie pamiętajmy, że mimo użytych sformułowań, nie wolno traktować tych zachowań jako twardych wymagań w sferze postaw i charakteru - są to jedynie kierunki pracy, które należy dopasować do indywidualnych potrzeb chłopców. Opisaliśmy je w pierwszej osobie, tak aby łatwiej się je czytało i aby można było je odnieść również do własnej postawy.

Opisując poniżej obszary i kierunki pracy nad sobą z rozmysłem użyliśmy konkretnych sformułowań, tak aby dostarczyć możliwe praktycznych wskazań dotyczących zadań stawianych przed harcerzami zdobywającymi kolejne stopnie. Zadań, których realizacja powinna prowadzić do realnych efektów w budowaniu samego siebie. Warto zwrócić uwagę, że wraz z wiekiem, dla którego rekomendowane są poszczególne kierunki pracy użyte sformułowania stają się coraz bardziej ogólne, a także odwołują się do nieco bardziej abstrakcyjnych wartości. Wraz z wiekiem pogłębiamy bowiem rozumienie Prawa Harcerskiego i staramy się docierać do korzeni poszczególnych ideałów w nim zawartych.

Wszyscy doskonale wiemy, że praca nad sobą inspirowana Prawem Harcerskim nigdy nie ma końca. Można porównać ją do podążania w kierunku horyzontu podczas wędrówki. Gdy już, już się do niego zbliżamy, ten stale się oddala odkrywając przed nami nieznaną dal. Pracując nad sobą również dostrzegamy coraz to nowe obszary wymagające naszej uwagi. Tym samym obszary wymienione niżej nie są skończoną całością, a jedynie widokiem, który dostrzega harcerz rozpoczynający zdobywanie stopnia. Z czasem, będąc poddanym próbie, odkryje nowe pola do pracy nad sobą, także w aspektach o których sam by nie pomyślał.

1 Harcerz służy Bogu i Polsce i sumiennie spełnia swoje obowiązki.

postawa religijna

Harcerze deklarujący się jako wierzący

- wypełniam obowiązki religijne zgodnie z własnym wyznaniem (11+)
- pełnię służbę na rzecz własnego kościoła (np. liturgiczną jako ministrant) (12+)
- ugruntowuję własną wiarę poprzez lektury, udział w konferencjach, pielgrzymkach, wspólnotach itp. (14+)
- angażuję się w służbę misyjną i ewangelizacyjną (16+)
- kształtuję własne sumienie w oparciu o dekalog i przykazanie miłości (16+)

Harcerze deklarujący się jako niewierzący

- uczę się odróżniać dobro od zła (11+)
- próbuję przezwyciężyć własne uprzedzenie lub obojętności wobec wiary (12+)
- aktywnie poszukuję wiary np. poprzez lektury, rozmowy itp. (14+)
- w sposób świadomy, uczciwie kształtuję własne sumienie. (16+)

tożsamość narodowa

- okazuję szacunek wobec barw i symboli narodowych (11+)
- kultywuję pamięci o bohaterach narodowych (11+)
- znam historię własnego rodu, kultywuję tradycje rodzinne i pamięć przodków (12+)
- znam historię Polski i tradycje narodowe (14+)
- jestem czytany w literaturze narodowej (16+)
- poprawnie posługuję się językiem polskim (16+)

postawa obywatelska

- wypełniam obowiązki harcerskie, szkolne (11+), zawodowe i obywatelskie (18+)
- dobrze się uczę wierząc, że im więcej wiem i umiem, tym bardziej mogę być pożyteczny (12+)
- animuję aktywność kolegów i koleżanek w szkole wokół moich zainteresowań (12+)
- jestem aktywny w samorządzie szkolnym (13+)
- przygotowuję się do świadomego udziału w wyborach kształtując własne przekonania społeczne, ekonomiczne i polityczne (16+)
- poddaję krytycznej weryfikacji własne przekonania (16+)
- unikam zamknięcia się w medialnej bańce informacyjnej (16+)
- wytrwale i z zaangażowaniem pełnię bezinteresowną służbę społeczną w dobrej sprawie na wybranym przez siebie polu (17+)

sumienność

- odpowiedzialnie podchodzę do swoich obowiązków (11+)
- dotrzymuję przyjętych terminów (11+)
- punktualnie przychodzę na wszelkie spotkania, zbiórki i zajęcia (11+)
- doprowadzam do końca każde podjęte zamierzenie (13+)

- to, czego się podejmuję, czynię z pełnym zaangażowaniem, najlepiej jak potrafię (14+)
- rzetelnie wykonuję każdą powierzoną mi pracę (16+)

2 Na słowie harcerza polegać jak na Zawiszy.

prawdomówność

- unikam świadomego posługiwania się fałszem i kłamstwem (11+)
- szczerze mówię to co myślę (14+)

wiarygodność

- weryfikuję prawdziwości otrzymanych i przekazywanych dalej informacji (14+)
- sprawdzam wiarygodności źródeł na jakie się powołuję (16+)

słowność

- dotrzymuję przyjętych na siebie zobowiązań nawet, jeśli trudno mi się z nich wywiązać (14+)
- dotrzymuję zawartych umów nawet, jeśli okazują się niekorzystne dla mnie (16+)

3 Harcerz jest pożyteczny i niesie pomoc bliźnim.

pożyteczność

- staram się, aby wszystko co robię i w co się angażuję przynosiło pożyteczne efekty innym ludziom lub mnie samemu (12+)
- staram się osiągać mistrzostwo w tym co mnie interesuje, aby móc z jak największym pożytkiem wykorzystywać swoją wiedzę i umiejętności (16+)
- uczę się i tak kieruję własnym życiem, aby praca jaką będę wykonywał, przynosiła korzyść nie tylko mnie, ale także dobru wspólnemu (16+)

empatia

- okazuję zainteresowanie ludźmi (11+)
- jestem wrażliwy na ludzką krzywdę (12+)
- potrafię taktownie okazać współczucie (14+)
- uważnie słucham i staram się zrozumieć swojego rozmówcę (14+)
- potrafię wczuć się w położenie i emocje drugiego człowieka (14+)

uczynność

- staram się codziennie wykonać jakiś, choćby drobny dobry uczynek (11+)
- odpowiedzialnie i z zaangażowaniem pełnię służby wewnętrzne w harcerstwie (kuchenną, wartowniczą, strażnika ognia, opiekuna próby itp.) (11+)
- staram się pomóc młodszym w zrozumieniu zasad harcerskiego życia i w opanowaniu wymaganych na stopnie umiejętności (12+)
- nie czekam aż mnie ktoś poprosi o pomoc, staram się samemu dostrzegać ludzkie potrzeby i nieść pomoc potrzebującym (16+)

służba bliźniemu

- systematycznie odświeżam umiejętność udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej (14+)
- mam doświadczenie w pełnieniu trwającej dłuższy czas, bezinteresownej służby na rzecz konkretnego człowieka znajdującego się w potrzebie (17+)

4 Harcerz w każdym widzi bliźniego, a za brata uważa każdego innego harcerza.

koleżeństwo

- łatwo nawiązuję i utrzymuję koleżeńskie relacje z rówieśnikami (11+)
- jestem życzliwy wobec znajomych (12+)
- potrafię odczytywać niewypowiedziane potrzeby przyjaciół i taktownie ich wspierać (16+)

otwartość wobec obcych

- nie uprzedzam się i z góry nie nastawiam się wrogo do nikogo (11+)
- poznaję inne kultury (14+)
- przezwycięzam panujące w swoim otoczeniu uprzedzenia i stereotypy wobec grup i środowisk (16+)

poszanowanie godności ludzkiej

- nie wyśmiewam się i nie dokuczam słabszym (11+)
- akceptuję ludzi innych ras, narodowości i religii (14+)
- jestem tolerancyjny wobec ludzi o innych przekonaniach i orientacjach (16+)
- okazuję szacunek każdemu człowiekowi (16+)
- staram się nie mieć wrogów, a jeśli wyższe racje zmuszają mnie do wystąpienia przeciwko drugiemu człowiekowi, traktuję go tak, jak chciałbym, aby on traktował mnie – sprawiedliwie i z szacunkiem (17+)

miłosierdzie

- jestem wyrozumiały dla przyjaciół (12+)
- pierwszy wyciągam rękę do zgody (12+)
- chętnie wybaczam (14+)
- nie wstydzę się prosić o wybaczenie (16+)

braterstwo

- z zaufaniem odnoszę się do harcerek i harcerzy z innych drużyn i organizacji (11+)
- szukam okazji do wspólnego działania ze skautami z innych części świata, z innych kultur i religii, starając się, w oparciu o wspólnie wyznawane wartości budować fundamenty przyszłego powszechnego braterstwa (16+)

5 Harcerz postępuje po rycersku.

siła woli

- potrafię się skoncentrować i przez dłuższy czas skupić uwagę na jednym zagadnieniu (12+)
- potrafię wytrwać w podjętym postanowieniu (12+)
- wytrwale dążę do obranego przez siebie celu (14+)
- podejmuję różnorodne ćwiczenia silnej woli (16+)

kultura osobista

- dbam o swój wygląd (11+)
- ustępuję miejsca kobietom i starszym (11+)
- znam i na co dzień stosuję zasady savoir vivre (14+)
- staram się być serdeczny i miły w obyciu w stosunku do każdego (16+)

pokora

- kiedy wygram zawody potrafię pogratulować pokonanym, nie wywyższam się i nie puszę jak paw (12+)
- wymagam więcej od siebie niż od innych (14+)
- potrafię przyznać się do własnych błędów (16+)
- jestem skromny, nie szukam poklasku i nie gonię za zaszczytami (16+)

roztropność

- ćwiczę logiczne myślenie np. rozwiązując zagadki logiczne lub grając w szachy (11+)
- jestem zaradny, staram się samodzielnie szukać rozwiązania problemów (13+)
- potrafię uważnie obserwować, kojarzyć fakty i wyciągać wnioski (14+)
- potrafię dostrzec i odróżnić skutek od przyczyny (16+)
- podejmuję decyzje po przemyśleniu argumentów za i przeciw (16+)
- stawiam przed sobą ambitne i zarazem realne cele, a także doбираю skuteczne i uczciwe środki dla ich realizacji (16+)
- tworzę plany i działam planowo (16+)
- nie daję sobą manipulować, potrafię rozpoznać i jestem odporny na podstępną propagandę i reklamę (16+)

sprawiedliwość

- przestrzegam zasad gry i zawsze gram uczciwie (11+)
- szanuję cudzą i dbam o wspólną własność (11+)
- jeśli mam coś do podzielenia, dzielę to sprawiedliwie, tak aby każdy otrzymał to co mu się słusznie należy (13+)
- biorę pod uwagę różne racje i staram się dokonywać wolnych od emocji, sprawiedliwych ocen (14+)
- respektuję prawa innych ludzi i postępuję tak, aby nie ograniczać ich wolności (16+)

męstwo

- potrafię przełamać własne lęki i obawy (12+)
- kiedy jest taka potrzeba potrafię podjąć szybką decyzję i natychmiast przystąpić do jej realizacji (12+)
- chętnie podejmuję ambitne i wymagające wyzwania (14+)

- potrafię przeciwstawić się nieakceptowanej presji środowiska rówieśniczego (14+)
- mam w zwyczaju stawać po stronie, a kiedy trzeba, bronić pokrzywdzonego (14+)
- odważnie bronię własnych poglądów (16+)
- odważnie występuję przeciwko wszelkim nieuczciwościom i nadużyciom w życiu publicznym (16+)
- gdy zachodzi potrzeba bronię ważnej i słusznej sprawy nie zważając na niebezpieczeństwo i grożące mi konsekwencje (16+)

honor i wierność

- staram się naprawiać wyrządzone komuś krzywdy (11+)
- dokonuję uczciwej oceny własnej postawy, nie staram się wybielić i nie szukam naciąganych usprawiedliwień (14+)
- przyjmuję odpowiedzialność za własne czyny (14+)
- uznaję prymat honoru nad skutecznością, własne cele realizuję uczciwymi i szlachetnymi metodami, nie krzywdząc innych (16+)
- dążę do prawdy, nawet gdyby miała obrócić się przeciwko mnie (16+)
- dokonując wyboru postępowania kieruję się wyznawanym systemem wartości i głosem sumienia (16+)

6 Harcerz miłuje przyrodę i stara się ją poznać.

poznawanie przyrody

- staram się uważnie obserwować otaczającą mnie przyrodę i rozumieć prawa, które nią rządzą (11+)
- odpowiedzialnie opiekuję się własnym zwierzęciem domowym starając się poznać i zaspokoić jego potrzeby (11+)

szacunek i ochrona życia

- nie niszę bezmyślnie roślin i drzew (11+)
- nie dręcę, nie ranię i bez wyraźnej potrzeby nie odbieram życia zwierzętom (11+)
- znam rośliny i zwierzęta chronione występujące w mojej okolicy (12+)
- kiedy widzę taką potrzebę angażuję się w ochronę zwierząt żyjących na wolności, np. poprzez dostarczanie pożywienia, niszczenie wnyków, zwalczanie kłusownictwa itp. (14+)

postawa ekologiczna

- staram się nie zanieczyszczać i nie niszczyć terenu na jakim przebywam (11+)
- umiejętnie dbam o czystość wody, nad którą przebywam (11+)
- oszczędnie korzystam z wody i z energii (11+)
- segreguję śmieci tak aby łatwo je było powtórnie wykorzystać lub zutylizować (11+)
- angażując się w służbę ekologiczną staram się rozeznaczyć podejmowane działania nie są nadużyciem w celu wywierania presji lub szantażu dla osiągnięcia przez kogoś korzyści materialnych lub politycznych (16+)

7 Harcerz jest karny i posłuszny rodzicom i wszystkim swoim przełożonym.

samodyscyplina

- utrzymuję porządek wokół siebie (11+)
- umiejętnie zarządzam własnym czasem, prowadzę terminarz i listę zadań (13+)

karność

- znam i stosuję się do regulaminów harcerskich i szkolnych (11+)

- ściśle przestrzegam zasad ruchu drogowego (12+)
- rozpoczynając nowe działanie sprawdzam jakim uwarunkowaniom prawnym ono podlega i prawa tego przestrzegam (16+)

posłuszeństwo

- bez najmniejszej zwłoki wykonuję komendy wydawane przez dowódcę lub prowadzącego musztrę (11+)
- staram się dokładnie wykonywać rozkazy i polecenia moich przełożonych (11+)
- nie bacząc na konsekwencje odmawiam wykonania poleceń sprzecznych z moim sumieniem (16+)

postawa synowska

- jestem posłuszny wobec rodziców, stosuję się do ich nakazów i zakazów (11+)
- opiekuję się młodszym rodzeństwem, staram się być wzorem i przewodnikiem dla moich młodszych siostr i braci (11+)
- rzetelnie wykonuję swoje obowiązki domowe (11+)
- mam zaufanie do swoich rodziców, staram się odczytywać i wypełniać ich wolę (14+)
- jeśli mam inne zdanie niż moi rodzice, szczerze z nimi o tym rozmawiam (14+)
- kiedy nadużyję zaufania rodziców, przyznaję się do tego i staram się to naprawić (14+)
- staram się utrzymywać dobry kontakt z babcią i dziadkiem, a gdy potrzeba pomagam im i otaczam ich opieką (14+)

8 Harcerz jest zawsze pogodny.

wiara w siebie

- nie zniechęcam się niepowodzeniami (12+)
- gdy napotykam trudności, nie opuszczam rąk tylko szukam sposobu na ich pokonanie (14+)
- z uśmiechem pokonuję wszelkie trudności i przeciwności losu (16+)

poczucie humoru

- wystrzegam się złośliwych żartów i kpin na temat ludzi (11+)
- potrafię i chętnie opowiadam dowcipy (14+)

pogoda ducha

- we wszelkich zajęciach harcerskich uczestniczę z pogodą w sercu i z uśmiechem na twarzy, a gdy koledzy są zmęczeni lub zniechęceni i mają kwaśne miny, staram się ich rozweselić i natchnąć optymizmem (12+)
- nikomu źle nie życzę i niczego nie zazdroszczę, cieszę się szczęściami innych (14+)
- w każdej sytuacji staram się dostrzegać jej dobre strony (16+)
- w każdym człowieku staram się widzieć to co w nim najlepszego (16+)
- własną pogodą ducha, optymizmem i uśmiechem staram się wnosić radość w życie innych ludzi, zwłaszcza tych, którzy potrzebują otuchy (16+)

9 Harcerz jest oszczędny i ofiarny.

oszczędność

- dbam o własne rzeczy, nie gubię ich i nie narażam na zniszczenie (11+)

- odkładam z kieszonkowego drobne kwoty na wybrany cel (11+)
- unikam gier hazardowych (11+)
- staram się nie trwonić czasu, zdrowia, sił i środków na coś z czego nie ma pożytku (14+)
- w używaniu dóbr materialnych nie jestem ani rozrzutny, ani skąpy, lecz oszczędny (14+)
- staram się kupować i używać tylko tego, co jest mi koniecznie potrzebne (16+)

przedsiębiorczość

- zarabiam na swoje drobne wydatki i przyjemności (12+)
- potrafię zarobić na obóz (14+)
- posiadam umiejętność, dzięki której jestem w stanie godnie zarabiać na własne utrzymanie (16+)

ofiarność

- chętnie dzielę się z kolegami słodyczami, napojami i jeśli jest taka potrzeba także pożywieniem (11+)
- chętnie daję z posiadanych pieniędzy jałmużnę potrzebującym i datki na ważne cele społeczne (14+)
- jestem gotów poświęcić swój czas i pracę dla urzeczywistnienia dobrej sprawy (16+)
- chętnie dzielę się z potrzebującymi tym, co mam (16+).
- wolę dawać niż brać (16+)
- dobro wspólne przedkładam nad interes własny (16+)

10 Harcerz jest czysty w myśli, mowie i uczynkach, nie pali tytoniu i nie pije napojów alkoholowych.

czystość myśli

- ilekroć pojawiają się w mojej głowie wulgarne myśli staram się natychmiast kierować swoją uwagę w inną stronę (13+)
- nie oszukuję samego siebie, oddalam od siebie pokusy

wygodnych usprawiedliwień i staram się nie zagłuszać sumienia (16+)

czystość mowy

- dbam o kulturę własnego języka, nie wtrącam nawykowo wulgarnych słów w wypowiedziane zdania (12+)
- staram się unikać przekleństw nawet gdy jestem wzburzony (12+)
- używam słów we właściwym znaczeniu (14+)
- staram się wypowiadać jasno i zrozumiale używając poprawnego języka (14+)
- do innych ludzi, a zwłaszcza do dziewcząt i kobiet zwracam się z szacunkiem (14+)

czystość uczynków

- nie oglądam pornografii (12+)
- unikam towarzystwa osób ubierających się i zachowujących się wyzywająco (14+)
- w sytuacjach intymnych pilnuję się by nie nadużyć zaufania partnerki, staram się panować nad swoim popędem (16+)

wstrzemięźliwość

- potrafię zapanować nad szkodliwymi zachciankami (np. słodycze, media społecznościowe) (11+)
- jeśli sytuacja tego wymaga, potrafię na bezpieczny dla zdrowia czas powstrzymać się od natychmiastowego zaspokojenia swoich podstawowych potrzeb (14+)

wolność

- ćwiczę silną wolę i jestem w stanie zwalczać pokusy (11+)
- nie przekraczam wyznaczonych sobie granic czasowych korzystania z gier komputerowych, mediów społecznościowych, internetu i telewizji (11+)
- znam swoje słabości i nie pozwalam im rządzić sobą (14+)

- potrafię ochronić swój sposób myślenia przed wpływem baniek informacyjnych tworzonych przez media (14+)
- jestem wolny od wszelkich uzależnień pętających ducha, myśli i ciało (16+)

abstynencja

- nie zażywam alkoholu, nikotyny, narkotyków ani żadnych innych substancji, które mogą prowadzić do uzależnienia się od nich lub zaburzyć trzeźwość myśli (11+)
- potrafię odmówić picia alkoholu w towarzystwie, wyjaśniając przyczyny swojej abstynencji (14+)
- dla siebie samego i dla mojego otoczenia jestem zdolny do daleko większych wyrzeczeń niż tylko abstynencja od alkoholu i nikotyny (16+)
- własnym abstynenckim przykładem zwalczam pijackie obyczaje (16+)

umiarkowanie

- nie wyrzekam się przyjemności i nie dążę do nich za wszelką cenę (14+)
- we wszystkim co robię, staram się zachować złoty środek i równowagę (16+)

Inne sfery rozwoju nie wskazane w Prawie Harcerskim albo ujęte w nim w sposób pośredni

dbałość o własne zdrowie

- dbam o własną higienę, regularnie się myję i czyszczę zęby (11+)
- zdrowo się odżywiam, a zwłaszcza unikam pokarmów i używek rujnących zdrowie (12+)
- prowadzę higieniczny tryb życia - racjonalnie się odżywiam i zapewniam sobie odpowiednią ilość ruchu i długość snu (14+)

- regularnie kontroluję stan swojego zdrowia i szybko reaguję w razie choroby (16+)

siła i sprawność fizyczna

- doskonale swoją spostrzegawczość i zmysły: wzrok, słuch, dotyk, węch, smak (11+)
- ćwiczę szybkość reakcji (11+)
- ćwiczę koordynację ruchów (11+)
- regularnie uprawiam gimnastykę poranną (11+)
- systematycznie trenuję siłę mięśni i kondycję fizyczną według własnego programu (13+)
- uprawiam wybrany sport ruchowy (14+)

komunikatywność

- potrafię słuchać okazując rozmówcy zainteresowanie i koncentrując uwagę na tym co mówi (14+)
- w dyskusji nie unoszę się, staram się być spokojny i rzeczowy (16+)
- znam i stosuję zasady retoryki (16+)

praca w zespole

- potrafię efektywnie współpracować w zespole (14+)
- potrafię pokierować pracą zespołu dbając zarówno o jej efektywność, jak i o prawidłowe relacje (16+)

opanowanie

- potrafię zapanować nad swoimi nerwami (11+)
- na agresję staram się reagować w sposób adekwatny i zarazem wyważony (14+)
- potrafię kierować własnymi uczuciami i opanowywać gwałtowne emocje, a także dokonywać wolnych od emocji racjonalnych ocen i sądów (16+)

otwartość i odwaga intelektualna

- jestem otwarty na zmiany (14+)
- efektywnie przyswajam wiedzę i korzystam z posiadanych zasobów (14+)
- aktywnie poszukuję odpowiedzi na nurtujące mnie pytania (16+)
- mam własne pasje i rozwijam swoje zainteresowania (16+)
- mam w zwyczaju weryfikowanie źródeł wiedzy i sprawdzanie prawdziwości pozyskiwanych informacji (16+)
- potrafię poddać krytycznej ocenie własne przekonania i w razie potrzeby je zweryfikować (16+)
- uznaję racjonalne argumenty, można mnie przekonać do słusznych racji (16+)

kreatywność

- jeśli napotykam na problem lub zadanie, które nie wiem, jak rozwiązać, nie poddaję się, lecz szukam sposobu na jego rozwiązanie (13+)
- doświadczyłem stworzenia własnego dzieła – wiersza, opowiadania, piosenki, obrazu itp. (14+)
- szukam sposobów ulepszania rzeczy i świata wokół siebie (16+)

uczestnictwo w kulturze

- czytam interesujące mnie książki spoza lektur obowiązkowych (11+)
- staram się świadomie wybierać i oglądać wartościowe filmy oraz potrafię o nich dyskutować (12+)
- słucham wartościowej muzyki (14+)
- byłem w teatrze na przedstawieniu jakie sam wybrałem (16+)
- kształtuję swój gust estetyczny i staram się dostrzegać piękno w otaczającym mnie świecie (16+)

zdolność i gotowość do samodzielnej pracy nad sobą

- znam swoje wady i zalety, wiem co chciałbym w sobie zmienić (12+)
- wiem, jak wytworzyć pożyteczny nawyk i udało mi się tego dokonać (13+)
- podjąłem udaną próbę pracy nad wzmocnieniem lub zmianą wybranej cechy charakteru (14+)
- wiem, jak można korygować własne postawy i jedną z nich udało mi się zmienić (15+)
- wyciągam trafne wnioski z własnych sukcesów i niepowodzeń (16+)
- samodzielnie planuję i z wytrwałością pracuję nad sobą (16+)
- wymagam od siebie nawet wtedy, gdy nikt inny niczego ode mnie nie wymaga (17+)

Mamy nadzieję, że ten materiał pomógł Ci dobrze zrozumieć sens systemu stopni harcerskich i odpowiednio zaplanować pracę z nim w swojej drużynie. Wierzymy również, że po jego przeczytaniu sam wpadniesz na wiele pomysłów jak twórczo korzystać z tego narzędzia i podzielisz się z nami tymi pomysłami w ramach pilotażu.

Jest to prototypowy regulamin stopni, który chcemy razem z Tobą poddać ewaluacji i podjąć decyzję jak dalej go rozwinąć w ramach pełnej reformy. Jeżeli więc masz jakieś uwagi czy propozycje – koniecznie daj nam znać!

Tymczasem życzymy powodzenia!

Czuwaj!
hm. Kajetan Kapuściński
wraz z Zespołem ds. reformy stopni

